

SRBSKI LITERARNI ZGODOVINARJI O PREŠERNOVI PESNIŠKI NARAVI

Srbski pisatelji in literarni zgodovinarji so se za Franceta Prešerna zanimali od leta 1837, deset let preden je objavil svojo pesniško zbirko. Jovan Simeonović Čokić (1851–1924) in Jovan Jovanović Zmaj (1833–1904) sta prva poskušala prevesti nekatere Prešernove pesmi v srbsščino, srbski bralci pa so prvič o njegovem življenju izvedeli izpod peresa Antona Trstenjaka (1853–1917), ki se je zavzemal za kulturno povezanost slovanskih narodov. Prispevek prikazuje, kako so srbski literarni zgodovinarji med letoma 1889 in 1961 pisali o ustveni in poetični plati Prešernove osebnosti.

1889

Z romantičnim navdušenjem in z velikim čustvenim zanosom je srbski pisatelj in literarni zgodovinar Andra Gavrilović o Prešernu zapisal: »Prešern je iz onog vrta, i od onih cvetova, koji su rasli na suncu želja i prolivali suze narodnih patnji i radosti. Prešern je kralj lirike. Njegova osećanja su duboka i snažna.« (Gavrilović 1889: 43)

Načela, život i uopšte Prešernov pogled na svet najbolje se vide iz njegovih pesama. Po načelima je pripadao vazda najslobodoumnijim, ne tajeći ni od koga. Ali mu je to baš, kao obično u životu i steklo dosta neprijatelja, koji ga nisu prestali goniti do smrti. Srce je njegovo bilo stvoreno da živi među samom dobrotom, ljubavlju i blagošću, pa kad ovo nije moglo naći u životu, ono je više volelo da priča o onome, što bi htelo [...] Preširen je bio potpun čovek, kao što je i pravi pesnik. Preširen je pesnik čiste ljubavi. Njegov je život čarobno drvo, koje je isteklo iz srca živoga i zdravoga naroda; pesme su mu listovi, pod kojima se umorni odmaraju i krepe. (Gavrilović 1889: 157)

Gavrilović (1864–1929) je dokončal filološki študij na univerzi v Sankt Peterburgu, v Srbiji pa je sprejel profesorsko službo na gimnaziji. V srednji šoli je pisal pesmi. Leta 1895 je objavil prvo srbsko monografijo o slovenski književnosti.

Nekaj let prej je literarni zgodovinar Julij Kleinmayr zapisal, »da je ljubezen glavni motiv njegove poezije in da je bil Prešeren pesnik neskladja med ideali in resničnostjo življenja.« (Kleinmayr 1881: 130) Dve desetletji zatem je o tej disharmoniji pisal tudi Karel Štrekelj (1901: 774).

1905

Pavle Popović, profesor na Filozofski fakulteti Univerze v Beogradu, je v ustanovnem letu univerze objavil prispevek o Prešernu v reviji *Srpski književni glasnik*. V prvem delu prispevka je podal biografske podatke o Prešernu, v drugem pa je o njem sodil kot pesniku: »Ono što je Njegoš za nas Srbe, a Mažuranić za Hrvate, to je Prešeren za Slovence. Prvi utisak koji sam dobio čitajući Prešernove pesme: Prešern nije filozofski, već senzibilan pesnik, umetnik v pravom značenju reči: topao, s iskrenim i prirodnim osećanjima.« (Popović 1919: 110)

Prešeren nije uvek divljenja vredan. Kod Srba je manje poznat. U sonetu koji počinje sa O, Vrbo, srećno moje selo ... slikovito opisuje srećno detinjstvo i život koji mu je kasnije bio promašen i nesrećan, okružen s ljudima koji ga nisu razumeli. Njegovi soneti ga predstavljaju kao najvećeg umetnika nežne lirike. (Popović 1905: 688)

Pavle Popović (1868–1939), profesor srbske in jugoslovanske književnosti, je uvedel študij slovenske književnosti in slovenskega jezika na beograjski univerzi v šolskem letu 1907/1908 (Džonić 1940: 127). Ob ustanovitvi Univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani (1919) je bila v

srbščini objavljena knjiga *Slovenačka književnost* (1920). V njej je razmeroma malo podatkov o Prešernovi pesniški naravi. Učenci profesorja Popovića so nadaljevali njegovo delo in izdali več učbenikov jugoslovanske književnosti.

1926

Profesorica književnosti na beograjski gimnaziji Ljubica S. Janković (1894–1974) je leta 1926 predavala o Prešernu na Kolarčevi ljudski univerzi v Beogradu. Ob tej priložnosti je povedala:

Prešern se javio samo deset godina posle smrti Valentina Vodnika, prvog slovenačkog pesnika. Vodnik je više značajan kao prosvetitelj nego kao pesnik. Prvi pesnik u modernom smislu je Prešern. Sa njim počinje novo doba slovenačke književnosti. Za njega je rečeno i to da je i evropski i narodni pesnik. Evropski je ne samo po tome što je poznat i izvan granica svoje domovine, što je vrlo mnogo preveden na strane jezike, nego i po tome što se u njegovoj poeziji ogleda duh njegovog doba. Narodni je pesnik po tome, što mu je jezik naroda. Slovenački pesnički jezik je bio dotle nerazvijen. Iz svake Prešernove pesme se oseća iskrenost i prirodnost njegovog izražavanja. Prešern je pravi pesnik, fini umetnik i diskretan čovek. Toplina, neposrednost i snaga Prešernove lirske poezije najbolje se manifestuju u njegovom remek delu „Sonetnom vencu“, koji izražava njegova najdublja osećanja. Tu se pesnikove patnje prepliću sa patnjama slovenačkog naroda, a ljubav prema Juliji Primic skladno se sliva sa ljubavlju prema domovini. Prešern je u sonetnom vencu dao savršenu umetničku formu. (Janković 1926: 171)

1928

Književnik Jovan J. Babić (1892–1958) je objavil več knjig pod naslovom *Književni ogledi / Literarni prikazi* (1928, 1936, 1938). Babić je zaključil študij srbske in jugoslovanske književnosti pri profesorju Pavlu Popoviću. O največjem slovenskem pesniku je zapisal:

Prešern je slovenačku poeziju koja počinje s Valentinom Vodnikom, usavršio, reformisao i obogatio novim umetničkim oblicima i svežim motivima. Postavio je temelj modernom shvatanju poezije kao najviše umetnosti. Mladi su ga dočekali s oduševljenjem, a stariji i sveštenstvo su ga napali da širi sablazan i njegovu poeziju proglasili za nemoralnu i štetnu po društvo i narod. Prešern pokazuje kulminaciju slobodne misli i probuđenog Slovenca, koji gleda ispred sebe, koji veruje u bolji život i lepšu budućnost svog naroda. (Babić 1928: 68)

1954

Literarni zgodovinar in kritik Miloš Savković (1899–1943) je bil eden najboljših Popovićeveih učencev. Savkovićeve učbeniki jugoslovanske književnosti so bili večkrat ponatisnjeni v Kraljevini Jugoslaviji in v Franciji (1932, 1938, 1954, 1958). Savković je o Prešernu zapisal:

Prešern je tvorac čiste slovenačke poezije. Sa Njegošem, Vrazom, Radićevićem i Preradovićem on čini onu grupu pesnika koji su našoj književnosti dali potpuno nov pravac. Prešernova poezija je refleksivna, što dolazi od same njegove prirode: on se zatvarao u sebe i zbog lične nesreće i zbog nesreće svog naroda on je spoznao okrutnost života, osećao ga duboko i iskazao u pesmama iskreno i smelo [...] Osnova Prešernovog pesničkog izraza je emocionalna snaga. Uticaj njegovih ideja i njegovog stila snažno se osetio tek posle njegove smrti. (Savković 1954: 96)

Le dve leti prej je o Prešernu pisal slovenski literarni zgodovinar Anton Slodnjak (1899–1983), vendar tudi pri njem ne bomo našli podatkov o Prešernovi pesniški naravi (Slodnjak 1952: 563). V *Pregledu jugoslovanskih književnosti* Stanka Janeža (1912–2000) piše le, da je bil Prešeren »pravi pesnik, njegov pomen je toliko večji, ker je svoje misli in občutke izrazil v slovenskem jeziku.«

1961

V 60. letih so jugoslovansko literaturo preučevali na vseh univerzah v nekdanji Jugoslaviji. O Prešernu sta v srbsčini izšli monografiji Dimitrija Vučenova (1961), profesorja književnosti na Filološki fakulteti v Beogradu, dopisnega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti, in knjiga Antona Slodnjaka (1962). Vučenov (1911–1984) o Prešernu razmišlja takole:

Revolucionarno vrenje na slovenačkom tlu, uoči 1848. godine rodilo je pesnika lične rezignacije i neostvarene čežnje za srećom, ali i slutnje da će doći do uspona Slovenaca do slobodnog naroda. Snagom svog velikog talenta razgrnuo je Prešern površinu života i u poziji prodro do dubine ljudskog srca, u čovekove patnje i čežnje, nade i strepnje. Prešernova poezija je po umetničkoj snazi i estetskoj vrednosti bila ravna tadašnjoj evropskoj. (Vučenov 1961: 6)

Slovenski literarni zgodovinarji (Karel Štrekelj 1901; Ivan Prijatelj in Ivan Grafenauer 1920; Anton Slodnjak 1952; Stanko Janež 1953) so bili za razliko od srbskih avtorjev

pri opisovanju Prešernove pesniške narave precej zadržani in so o njem pisali manj čustveno. Boris Paternu je zapisal, da so raziskovalci Prešernovega dela večinoma opisovali njegovo biografijo, pesnikovi naravi pa so posvečali manj pozornosti (Paternu 1976: 8). Prispevek srbskih literarnih zgodovinarjev je, da so Prešerna slavili ne le kot največjega slovenskega, temveč tudi kot enega največjih jugoslovanskih pesnikov.

VIRI IN LITERATURA

Uroš DŽONIĆ, 1940: *Pavle Popović. Godišnjica Nikole Čupića*, knjiga 49. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije.

IVAN GRAFENAUER, 1920: Dr. France Prešeren. *Kratka zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.

Stanko JANEŽ, 1953: *Pregled Jugoslovanskih književnosti. Slovenska književnost*. Maribor: Obzorja.

Julij KLEINMAYR, 1881: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Celovec: Družba sv. Mohorja

Boris PATERNU, 1976: *France Prešeren in njegovo pesniško delo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Janez ROTAR, 1987: Profesor Dimitrije Vučenov. *Slavistična revija* 35/1. 115–16.

Јован Ј. БАБИЋ, 1928: *Књижевни огледи I*. Београд: Штампарија св. Саве.

[Јован Ј. ВАВИЋ, 1928: *Књижевни огледи I*. Београд: Штампарија св. Саве.]

Димитрије ВУЧЕНОВ, 1961: *Франце Прешерн*. Београд: Рад.

[Димитрије ВУЧЕНОВ, 1961: *France Prešern*. Београд: Рад.]

Андре ГАВРИЛОВИЋ, 1889: Франца Преширен словеначки песник. *Коло* 1/10. 156–58.

[Андре ГАВРИЛОВИЋ, 1889: Франца Преширен словеначки песник. *Коло* 1/10. 156–58]

Андре ГАВРИЛОВИЋ, 1895: *Слике о књижевности у Словенаца*. Београд: Чупићева задужбина.

[Андре ГАВРИЛОВИЋ, 1895: *Slike o književnosti u Slovenaca*. Београд: Čupićeva zadužbina.]

Љубица ЈАНКОВИЋ С., 1926: Франца Прешерн. *Гласник Југословенског професорског друштва* 6/4. 164–74.

[Љубица ЈАНКОВИЋ С., 1926: Франца Прешерн. *Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva* 6/4. 164–74.]

Павле ПОПОВИЋ, 1905: Франца Прешерен. *Српски књижевни гласник* 15/9. 688–92.

[Павле РОПОВИЋ, 1905: Франца Прешерен. *Srpski književni glasnik* 15/9. 688–92.]

Павле ПОПОВИЋ, 1919: *Из књижевности*. Св. II. Београд: Геца Кон.

[Павле РОПОВИЋ, 1919: *Iz književnosti*. Sv. II. Београд: Геса Кон.]

Иван ПРИЈАТЕЉ, 1920: *Словеначка књижевност*. Београд: Књижара Здравка Спасојевића.

[Ivan PRIJATELJ, 1920: *Slovenačka književnost*. Beograd: Knjižara Zdravka Spasojevića.]

[Милош САВКОВИЋ, 1954: *Југословенска књижевност*. Књига 1. Београд: Знање.]

[Miloš Savković, 1954: *Jugoslovenska književnost*. Knjiga 1. Beograd: Znanje.]

Pavle Jović

Beograd

paveljovic@gmail.com

DOI 10.57589/srl.v70i1.3956